

BAKGRUND

NATIONELLA MINORITETER

Varför är det viktigt att få tala det egna språket? Ha sina högtider, klä sig enligt sina egna koder och inkluderas i samhället? Det vill säga få ta del av de mänskliga rättigheterna. Det handlar om respekt för den egna individen. Att få vara med i samhället på lika villkor som andra folkgrupper.

Den 2 december 1999 skrev Sveriges riksdag under Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk. Dessa konventioner ratificerades den 7 februari 2000, de trädde alltså i laga kraft då. För Sveriges del utgörs dessa minoriteter av judar, romer inklusive resandefolket, samer (som även är ett urfolk), sverigefinnar och tornedalingar, samt samtliga dessas språk och varieteter.

Dessa fem grupper har under lång tid befolkat Sverige. Ett av kriterierna för att räknas som en nationell minoritet är att man ska ha befolkat Sverige minst 100 år tillbaka från år 1900. Ett annat var att det skulle finnas en uttalad samhörighet inom minoriteten ett eget språk, en egen religiös och/eller kulturell tillhörighet och en vilja att behålla sin identitet. Viktigt att påpeka är att det endast är individen själv som definierar och avgör tillhörandet till en nationell minoritet.

Ratificerandet av konventionerna innebär inte enbart att Sverige åtagit sig att värna om dessa grupper och deras språk, utan även att sprida kunskap om dem. Därför är det angeläget att elever får kunskap om de nationella minoriteterna, deras historia, traditioner, språk samt deras delaktighet i samhället i övrigt.

I framtagandet av bakgrund och lärarhandledning till Andrea hälsar på har UR samarbetat med Domino Kai, sakkunnig, Petra Berggren, pedagog och Ulrika Larsdotter Wijckmark, speciallärare.

VAD ÄR SKILLNADEN MELLAN NATIONELL MINORITETSPOLITIK OCH INTEGRATIONSPOLITIK?

Minoritetspolitiken omfattar frågor om skydd och stöd för de nationella minoriteterna och de historiska minoritetsspråken. De nationella minoriteternas språk och kultur är en del av vårt gemensamma svenska kulturarv. Att stärka skyddet av de nationella minoriteterna är en del av Sveriges arbete med att värna om de mänskliga rättigheterna.

Integrationspolitiken omfattar frågor om allas lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Den omfattar också ny-anlända invandrares etablering på arbetsmarknaden och i samhället, ersättning till kommunerna för flyktingmottagande, urban utveckling och svenskt medborgarskap. (Källa: Regeringen.se)

NATIONELLA MINORITETER FÅR STÄRKTA RÄTTIGHETER

Sveriges fem nationella minoriteter – judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar – fick från och med den 1 januari 2010 stärkta rättigheter och möjlig-

heter tack vare den nya lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

LAGEN OM NATIONELLA MINORITETER OCH MINORITETSSPRÅK

Den nya lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724) gäller i hela Sverige. Det innebär att minoritetsspråken ska skyddas och främjas, de nationella minoriteterna ska kunna bevara och förkovra sin kultur och myndigheterna är förpliktade att informera om minoriteternas rättigheter och ge dem inflytande i egna frågor. En viktig del i den nya lagen är även att öka kunnandet för att minska vanföreställningar och diskriminering mot de nationella minoriteterna.

DE INHEMSKA MINORITETSSPRÅKEN

Jiddisch, romani chib, samiska, finska och meänkieli är nationella minoritetsspråk i Sverige. De tre sistnämnda har ett utökat skydd i den nya lagen och kan användas i myndighetskontakter i förvaltningsområdena. Minoriteterna har också behörighet till äldre- och barnomsorg på sitt eget språk.

ÖKAD INVERKAN OCH EGEN IDENTITET

Sveriges etniska och kulturella mångfald har en lång historisk tradition. Flera av de grupper som under lång tid utgjort minoriteter i Sverige har aktivt värnat om den egna gruppens kultur och språk. Än i dag utgör de en levande del av det svenska samhället. De har en religiös, språklig eller kulturell tillhörighet och en vilja att behålla sin identitet. Målet med den svenska minoritetspolitiken är att skydda de nationella minoriteterna och stärka deras möjligheter till inflytande, samt stödja de historiska minoritetsspråken så att de hålls levande. Eftersom samerna är ett urfolk finns det utöver minoritetspolitiken även en bestämd samepolitik.

TIDIGARE LAGAR OCH FÖRORDNINGAR

Sverige har haft lagar som: "Hänlagen" från 1637, den stiftades av drottning Kristina.

Placat om Tartarnes fördrifwande af landet
Enligt ett kungligt placat från 28 juli 1637 stiftas en lag om förvisning av romer till rikets östra del, det vill säga Finland. Romska män som påträffas efter 8 november detta år ska hängas utan föregående rättegång. Kvinnor och barn ska utvisas från Sverige.

Källa: Kongl. majt:s : Placat om Tartarernes (en benämning som gällde alla icke-bofasta) fördrifwande af landet. Stockholm: Kongl. tryckeriet, [1637]. Finns på Kungliga biblioteket.

Romer fick endast stanna i tre veckor på en plats och sedan var de tvungna att ta sig vidare med tvång

ibland. Detta innebar att inga romska barn skrevs in i skolan av kommunerna. Det hänvisades till att de var bostadslösa. Samtidigt fick de inte bosätta sig någonstans permanent.

I den statliga utredningen "Förslag till lag om lösdri- vares behandling" från 1923, finns särskilda avsnitt om romer och resande och förslag på hur staten skall "lösa problemet".

Om "tattare" skrivs:

"Ur rashygienisk synpunkt hävdas att dessa individers inblandning i den svenska folkstammen innebär en försämring av vår folkras. Härmed må nu vara hur som helst ty i stort sett saknas för närvarande möjligheter att förhindra detta. Då det i de flesta fall gäller svenska medborgare kan utvisning av dem icke äga rum. Lika lite tillåter det sig göra att genom några andra direkta eller indirekta åtgärder utrota dem."

Om "zigenare" skrivs:

"Då zigenarnas inordnande i samhället hos oss synes vara ett olösligt problem, är enda utvägen att på ett eller annat sätt få zigenarna ur landet. Då de flesta av dem torde vara svenska undersåtar och i allt fall deras medborgarrätt i annat land svårligen låter sig bevisa kan deras försvinnande ur landet icke nås på annat sätt än att så starka inskränkningar läggas på deras rörelsefrihet att de finna med sin egen fördel förenligt att lämna landet och utvandra till ett land med för dem gynnsammare förhållanden."

Källa: SOU 1923:2 Socialdepartementet

LÄRARHANDLEDNING

I Läroplanen 2011 står det att alla elever ska gå ut grundskolan med kunskaper om nationella minoriteter. Kunskapskraven stärktes därmed inom detta område, från den tidigare läroplanen och efter att minoritetslagen trädde i kraft år 2010.

Karta över nationella minoriteters förvaltningsområden, samt var större koncentration av minoriteterna finns: http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/SiteCollectionDocuments/Sv/manniska-och-samhalle/nationella-minoriteter/AFFISCH_UPPDATERAD2013_minoriteter_RUBRIK_ny_webb.pdf

KORTFAKTA

SAMER

Samer har funnits i Sápmi sedan istiden. De är Sveriges urfolk, de första som bosatte sig i landet.

Språket

Samiskan består av olika varieteter bl. a. av nordsamiska, lulesamiska och sydsamiska. Samiskan tillhör de finsk-ugriska språken.

Kulturuttryck

Den samiska traditionella klädedräkten, kolten, varierar mycket beroende från vilket område man är ifrån.

Traditioner

Samerna har varit nomader som flyttat inom sitt fasta område. Man har livnärt sig traditionellt av fiske, jakt och renskötsel.

Antal

Uppskattat antal omkring 100 000 i fyra länder, Sverige, Finland, Norge och Ryssland.

TORNEDALINGAR

Meänkielitalarnas förfäder har funnits i norra Sverige sedan flera tusen år bakåt i tiden. Det visar bland annat lämningar och fynd som man har hittat de senaste åren.

Språket

Meänkieli, innan benämnd som tornedalsfinska, är ett finsk-ugriskt språk nära besläktat med finskan. Meänkieli består av tre huvudvarieteter; tornedalsfinska (torniolaaksonsuomi) i Pajala, Övertorneå och Haparanda kommuner. Gällivarefinska (jellivaaransuomi) i Gällivare kommun och i Kiruna kommun används fyra benämningar: jukkasjärvfinska (jukkasjärvensuomi), vittangifinska (vittankinsuomi), lannankieli eller rätt och slätt finska (suomi).

Kulturuttryck

Sång, musik och berättande är naturliga inslag i kulturen, det finns ett antal kända författare och musiker.

Antal

Meänkieli särskrivet betyder vårt språk. Meänkieli talas främst i norra Sverige; i Haparanda-, Övertorneå-, Pajala-, Gällivare-, Kiruna- och Kalix kommuner. En omfattande urbanisering i mitten av 1900-talet har lett till att det även finns många tornedalingar och meänkielitalande runt om i Sverige. Uppskattat antal tornedalingar i Sverige är 75000.

JUDAR

De flesta judar som har jiddisch som modersmål idag är de som överlevde Förintelsen, deras barn och barnbarn. Många av de överlevande kom till Sverige med hjälp av Röda korset och andra liknande hjälporganisationer.

Språket

Omkring 4 000 svenskar pratar och förstår jiddisch i olika utsträckning. Det finns olika varieteter inom jiddisch så som litvish-jiddisch, ukrainsk-jiddisch, polish-jiddisch och väst-jiddisch.

Jiddisch har sin grund i flera språk, bland annat tyska, hebreiska, slaviska samt romanska språk.

Hebreiska kommer fram i till exempel termer och uttryckssätt med religiös bakgrund, samt i vardagsspråket.

Kulturuttryck/ Traditioner

Judendomen är inte enbart en religion, en del judar är icke-religiösa. Att vara jude är ett sätt att leva och judendomen ett sätt att uppfatta världen. Judarnas vilodag är shabbat och infaller på fredag kväll och lördag.

I den judiska kalendern finns ett flertal högtider med olika symboliskt innehåll Rosh Hashana (nyårshelgen) och Jom Kipur (Försoningsdagen), Chanuka (Ljusets högtid) och Pesach (judisk påsk) bland andra.

Antal

Uppskattat antal omkring 20 000–25 000 judar i Sverige.

ROMER

Romerna består av många olika grupper som uppvisar mindre eller större skillnader i såväl språk som religion, kultur, klädedräkt och sedvänjor.

Språket

Romani chib hör till den indoariska språkgruppen bland de indoeuropeiska språken. Det gör att romani chib (tillsammans med hindi, urdu, bengali och marathi) är besläktat med sanskrit.

Det finns ca 60-65 olika varieteter av det romska språket runt om i världen.

I Sverige talas varieteter såsom kaale, lovari, tjurari, gurbeti, svensk rommani (resanderommani), kaldaras, arli, bugurgi, romungri bland andra.

Antal

Uppskattat antal romer i Sverige är omkring 50 000 – 100 000.

SVERIGEFINNAR

Språket

Man beräknar att cirka 250 000- 300 000 sverigefinnar har finska som sitt vardagsspråk hemma. Finska är ett finsk-ugriskt språk.

Kulturuttryck

Det finns en hel del finska kulturföreningar i landet, samt en hel del kända författare, musiker och kulturarbetare.

Antal

Uppskattat antal sverigefinnar är omkring 500 000.

LITTERATUR- OCH LÄNKLISTA

Allmänt

Catomeris, C. *Det ohyggliga arvet, Sverige och främlingen genom tiderna*, 2004, Ordfront.

Schüldt, K. *På barnens uppdrag! – att förmedla barnkonventionen genom drama*, 1994, Rädda barnens förlag.

Sånger på Sveriges minoritetsspråk:

Sammanställda av Lundgren, G. *Tio pinnar i luften*, 2010, Skolverket

www.manskligarattigheter.gov.se

www.minoritet.se

www.sprakradet.se

<http://modersmal.skolverket.se/>

www.coe.int/web/european-youth-foundation/

www.ungminoritet.se

Samer

Wennström, A. *Lapps-katteland. En familjesaga*, 2006, Wahlström & Widstrand

Forseth, B. *Samelandets historia*, 2000, Ekelunds förlag

Lundmark, L. *Så länge vi har marker. Samerna och staten under 600 år*, 1998, Rabén Prisma

Ungdomsböcker på svenska:

Laestadius, A-H, *Sms från Soppero*, 2007, Podium och Nordiska museets förlag

Laestadius, A-H, *Hej vacker*, 2010, Rabén och Sjögren www.samer.se

Tornedalingar

Klockare, S, Wande, E. *Finska språket i Tornedalen*, 1982, Föreningen Norden

Kieri, G. *Var som folk*, 1987, Arbetarkultur

Ungdomsböcker på svenska:

Renström, H och Söderholm K.; *SE UPP! Sigge Sik*, 2013, Kukkolaforsten Turist&Konferens i samarbete med Patans och Sikens vänner, Leader Tornedalen och Kukkola fiskemuseum.

Meän resähtit, *Recept på svenska, finska och meänkieli*, 2012, Lumio förlag

Kieri, K. *Morbror Knuts sorgsna leende*, 2010, Norstedt

www.str-t.com

Judar

Glück, D. m.fl., *Sveriges judar: deras historia, tro och traditioner*, 1997, Judiska museet.

Glück, D. m.fl., *Det judiska Stockholm*, 1998, Judiska museet

Zern, L. *Kaddish på motorcykel*, 2012, Albert Bonnier förlag

Ungdomsbok:

Lagercrantz R. *Flickan som älskade potatis*, 2007, Eriksson & Lindgren

www.jfst.se

Romer

Caldaras, M. *Jävla Zigenarunge*, 2007, Podium

Grünbaum, A. *Lika och unika; dramapedagogik om minoriteter*, 2009, Bokförlaget Daidalos

Kalander, B. *Min mor fånge Z-4517*, 1995, Gällivare kommuns Folkbibliotek

Kai, D. *Miritza & Sebastian*, 2010, Davidsons Tryckeri AB

Lind, A. *Caleb*, 2004, Sahlgrens förlag, Finland

Lundgren, G. Taikon, S, Eriksson, A. *Sofia Z-4515*, Stockholm, 2005, Bokförlaget Tranan och Podium.

Mannerfelt, K., Eriksson, A. *Nadja Taikon, tjejen från Tanto, É šei anda o Tanto*, 2003, LL-förlaget

Nordström, G., Myrman, B. *Vi kallar dem zigenare*, 1991, Alfabeta

Ungdomsbok på svenska:

Novák-Rosengren, R. Santesson, A. *5 768 visningar på youtube*, 2013, Podium

www.romani.org Här finner du information på engelska om romer i Europas alla länder.

<http://dosta.org/>

<http://www.romadecade.org/>

www.sirf.se

Sverigefinnar

Alakoski, S. *Svinalängorna*, 2007, Albert Bonniers Förlag

Ungdomsböcker på svenska:

Alakoski, S. *Dagens Harri*, serien om Tiia, 2011, Alfabeta

www.rskl.se